

4-11 iyun 2025-ci il

№22

Azərbaycan-Çin münasibətləri yeni mərhələdə: daha möhkəm dostluğa və daha güclü strateji tərəfdaşlığa doğru

(əvvəli ötən sayımızda)

Azərbaycan “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsünü ilk dəstəkləyən ölkələrdən biri olaraq, reallaşdırdığı irimiqyaslı nəqliyyat-infrastruktur layihələri ilə bu təşəbbüsün həyata keçirilməsinə öz əhəmiyyətli töhfəsini verib. Bu təşəbbüs çərçivəsində Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizinin - Orta dəhlizin inkişafı xüsusi diqqət yetirilən məsələlərdən biridir. Azərbaycan tərəfindən həyata keçirilən Bakı-Tbilisi-Qars və Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı kimi nəqliyyat-infrastruktur layihələri Orta dəhlizin imkanlarını və rolunu daha da artırır. Çünki bu nəqliyyat marşrutu malların Çindən Avropaya, Avropadan isə Çinə çatdırılması üçün ən qısa yoldur. Hələ 2015-ci ilin avqustunda Çindən ilk konteyner qatarı Xəzər dənizindən keçməklə Azərbaycana gəlib. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti sayəsində Çindən Avropaya yüklərin daşınma müddəti xeyli azalıb. Bu o deməkdir ki, Çindən daşınan yüklər 2 həftə müddətində Azərbaycandan keçərək Avropaya çatır. *Prezident İlham Əliyevin aprel ayında Çinin “Sinxua” Agentliyinə müsahibəsində qeyd etdiyi kimi, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, “Şimal-Cənub” Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi və Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu (Orta dəhliz), həmçinin Xəzərdə ən iri limanlardan biri olan Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsü çərçivəsində iqtisadi və nəqliyyat imkanlarının reallaşdırılması üçün yeni perspektivlər açır. Hazırda Orta dəhliz Avropa və Mərkəzi Asiyaya Xəzər dənizi vasitəsilə Çinlə birləşdirən etibarlı və təhlükəsiz marşrutdur, həmçinin yüklərin Çindən Avropaya və əks istiqamətdə çatdırılmasının ən optimal yoludur.*

Məlum olduğu kimi, Ukrayna ilə müharibə Rusiyanın tranzit ölkə kimi xüsusən də Avropa İttifaqı ilə Çin arasında quru əsaslı ticarət əlaqələrində effektivliyini məhdudlaşdırıb. Bu isə Avropa ilə Asiya arasında Azərbaycandan keçən nəqliyyat marşrutunun əhəmiyyətini xeyli artırıb. Çin Azərbaycan üzərindən keçən dəhlizlərin önəmini yüksək dəyərləndirir və hər iki tərəf mövcud reallıqları, artan geosiyasi gərginlikləri nəzərə almaqla Orta dəhlizin inkişafına xüsusi diqqət yetirir. “Bir kəmə, bir yol” layihəsinin mühüm hissəsi olan Orta dəhlizin infrastrukturunun inkişafına Azərbaycan və Orta Asiya respublikaları tərəfindən investisiyaların yatırılması da bundan irəli gəlir. “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında Çin-Avropa Dəmir Yolu Ekspresi üçün Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat marşrutlarının inkişaf etdirilməsi haqqında Anlaşma Memorandumu”nun, habelə “Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi ilə Çin Xalq Respublikasının Milli İnkişaf və İslahat Komissiyası arasında Kəmə və Yol Təşəbbüsü üzrə Əməkdaşlıq Planının formalaşdırılmasının birgə sürətləndirilməsinə dair Anlaşma Memorandumu”nun imzalanması isə Azərbaycanla Çinin həm nəqliyyat marşrutlarının, həm də bu sahədə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı ortaya qoyduqları siyasi iradənin sübutudur. Reallıq göstərir ki, Orta dəhliz Çindən Avropaya və geriye yüklərin çatdırılması üçün ən

səmərəli və təhlükəsiz marşrutdur. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun istifadəyə verilməsi ilə Çindən Qara dənizə qədər daşımaların müddəti 1 aydan 12 günə qədər azalıb. Çindən göndərilən bu yüklərin Türkiyə üzərindən Qərbi Avropa ölkələrinə çatdırılması isə ümumilikdə cəmi 14 günə baş verir. Bütün bunların nəticəsi kimi Azərbaycan üzərindən tranzit axınının sürətlə artması Orta dəhlizin global əhəmiyyətini və effektivliyini nümayiş etdirir. Bu dəhliz vasitəsilə Azərbaycanla Çin arasında tranzit daşımaların həcmi 2024-cü ildə 378 min ton olub ki, bu da 2023-cü illə müqayisədə 86 faiz çoxdur. Bütövlükdə, Çinin “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsü çərçivəsində Orta dəhlizin potensialından istifadə olunması iqtisadi, xüsusən investisiya, ticarət, tranzit və s. sahələrdə əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar açır. Çindən Avropaya və əks istiqamətdə yüklərin daşınmasında Azərbaycanın nəqliyyat-logistika potensialından istifadə edilməsi səmərəli olmaqla yanaşı, ölkələrimiz arasında əməkdaşlığa da önəmli töhfə verir. Zəngəzur dəhlizinin reallaşması Orta dəhlizin imkanlarını daha da artıracaq. Bu da Azərbaycan və Çin daxil olmaqla Orta dəhliz marşrutu boyu bütün ölkələrin maraqlarına xidmət edəcək.

Strateji tərəfdaşlar

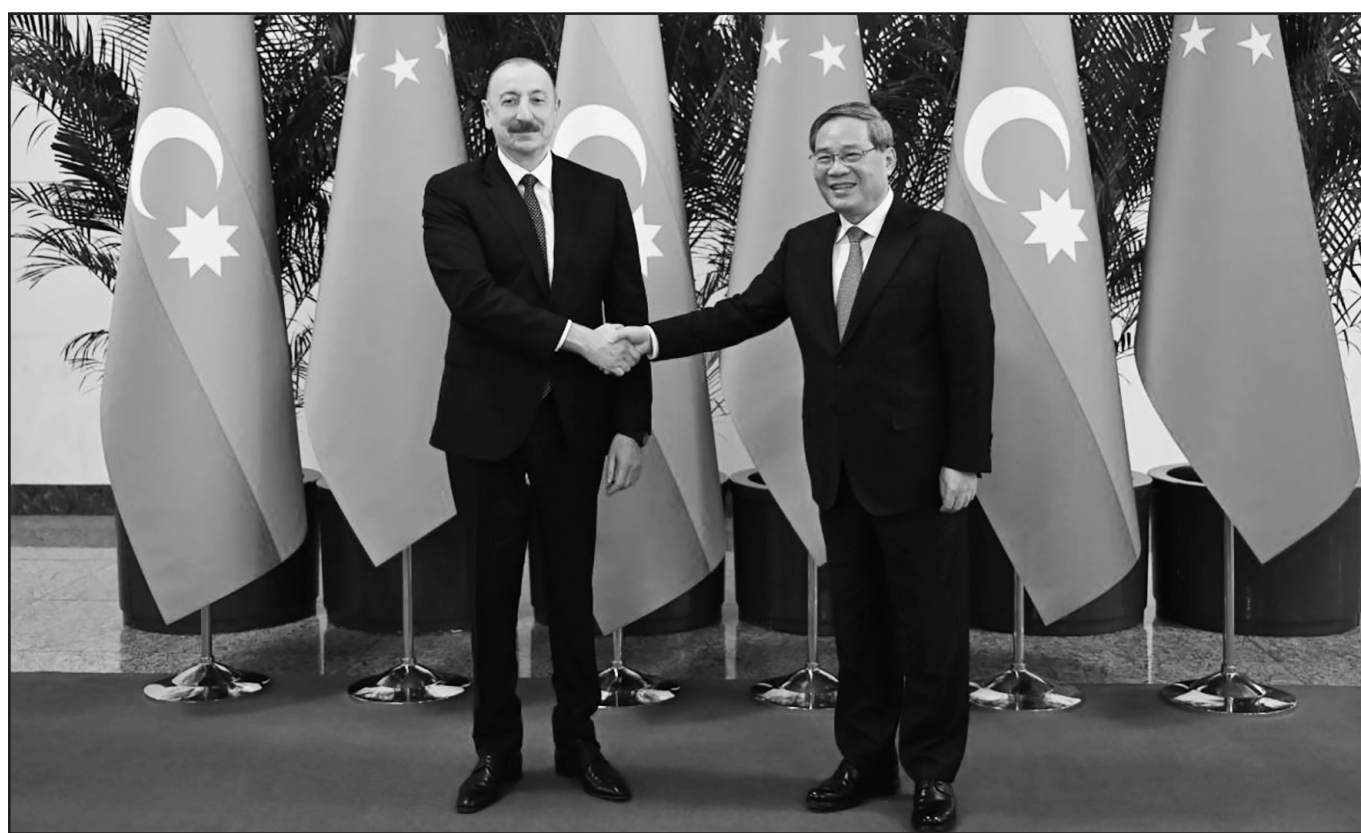
2024-cü ilin iyulunda Astanada keçirilən Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının növbəti Zirvə toplantısı Azərbaycan-Çin münasibətləri baxımından xüsusi əlamətdar rol oynadı. Belə ki, Zirvə toplantısı çərçivəsində Prezident İlham Əliyevin Çin lideri Si Cinpin ilə görüşü ikitərəfli münasibətlərin strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlməsi və əməkdaşlığın yeni inkişaf perspektivlərini müəyyənləşdirilməsi ilə yadda qaldı. Zirvə toplantısı çərçivəsində “Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında strateji tərəfdaşlığın qurulması haqqında Birgə Bəyannamə”nin imzalanması isə Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının mühüm hadisəsinə çevrildi. Bəyannamənin əsas müddəalarında da qeyd edildiyi kimi, tərəflərin strateji tərəfdaşlığı qarşılıqlı hörmət, bərabərlik, etimad və qarşılıqlı dəstəyə əsaslanır. Azərbaycanla Çin xarici amillərdən asılı olmayaraq, bir-birini etibarlı tərəfdaş hesab edirlər. Münasibətlər ərazi bütövlüyü və suverenliyə qarşılıqlı hörmət, daxili işlərə qarışmama prinsiplərinə əsaslanır. Azərbaycan “Vahid Çin” prinsipini qətiyyətlə dəstəkləyir və Tayvanı Çinin ayrılmaz ərazisi kimi qəbul edir. Azərbaycanla Çin milli, regional və global təhlükəsizliyin vacib məsələləri ilə bağlı sıx əlaqə və koordinasiya saxlayır, öz ərazisindən hər hansı bir qüvvənin digər tərəfə qarşı istifadəsinə imkan vermir. Tərəflər BMT himayəsi altındakı beynəlxalq sistemi dəstəkləyir, BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə sükənən beynəlxalq münasibətlərin əsas normalarına riayət edir, hegemonluğa və güc siyasətinə qarşıdır, real çoxtərəfliyyəyə sadıqdır. Ümumilikdə sənəd iki ölkənin münasibətlərində öndə saxladığı əsas prinsiplərin təqdimatıdır. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanla Çin “Bir kəmə, bir yol” çərçivəsində əməkdaşlığı dərinləşdirməyi vacib sayırlar. Çin Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizinin tikintisində və istismarın-

da fəal iştirak edir.

Eyni zamanda bəyannamədə tərəflər iqtisadi sahədə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı niyyətlərini ortaya qoyublar. Sənəddə qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan və Çin güclü iqtisadi tamamlayıcılıq, sənayeləşmə və investisiya sahəsində əməkdaşlığı artırmaq üçün böyük potensiala malikdirlər. Bildirilir ki, tərəflər iki ölkə arasında ticarət-iqtisadi əlaqələrin davamlı və dinamik inkişafını yüksək qiymətləndirir və ticarət, sərmayə və mühəndislik layihələri sahəsində qarşılıqlı fəaliyyəti daha da gücləndirmək üçün Hökumətlərarası Ticarət-Iqtisadi Əməkdaşlıq Komissiyası mexanizminin rolunu artırmağa davam etməyə, o cümlədən Azərbaycan-Çin ticarət-iqtisadi əməkdaşlığının yüksək səviyyədə inkişafına nail olmaq məqsədilə nəqliyyat və kommunikasiyalar, “yaşıl

əsasən, Azərbaycan və Çin öz maraqlarının, suverenliklərinin, təhlükəsizliklərinin və ərazi bütövlüklərinin qorunmasında bir-birinə qətiyyətli dəstək verirlər. Azərbaycan dünyada yalnız vahid bir Çinin mövcudluğunu, Tayvanın Çin ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu, ÇXR hökumətinin bütün Çini təmsil edən yeganə qanuni hökumət olduğunu tanıyır. Öz növbəsində Çin Azərbaycanın sülh gündəliyini qətiyyətlə dəstəkləyir və qarşıdurmaya yönəlməmiş geosiyasi oyunları qeyri-məhsuldar hesab edir.

Bir sözlə, Azərbaycan-Çin münasibətləri bu səfərdən sonra yeni mərhələyə yüksəlib. Bu səfərdə əldə olunan razılaşmaların realizə olunması nəticəsində Çinlə Azərbaycan arasındakı ticarət dövryyəsinin strukturunda da ciddi dəyişiklik baş verəcək, Azərbaycanın bu

enerji”, emal və istehsal, infrastruktur, rəqəmsal iqtisadiyyat, kənd təsərrüfatı və s. sahələrdə layihələrin həyata keçirilməsinin təşviqinə diqqət yetirməyə hazırdırlar. Belə bir bəyannamənin qəbulu ilə Azərbaycan-Çin münasibətlərində keyfiyyətə yeni səhifə açılıb və artıq Azərbaycanla Çin arasında əməkdaşlıq strateji önəm kəsb etməyə başlayıb. Bəyannamənin müddəalarına uyğun olaraq, Azərbaycan-Çin arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri yeni səviyyəyə yüksələcək və görünən həmdə odur ki, Azərbaycan və Çin liderləri ölkələrimizin yaxınlaşmasına güclü siyasi iradə göstərilir. Prezident İlham Əliyevin Si Cinpinin dəvəti ilə aprel ayında Çin Xalq Respublikasına etdiyi dövlət səfəri isə Azərbaycan-Çin münasibətlərində tamamilə yeni səhifədir. İlk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, bu səfərin dövlət səfəri olması Çinin Azərbaycana olan dərin və xüsusi ehtiramından xəbər verir. Prezident İlham Əliyevin qarşılanmasından başlamış keçirilmiş görüşlərə, səslənən fikirlərə qədər hər şey bu ehtiramın aydın təzahürləri idi. Prezident İlham Əliyevlə görüşdə Çin Xalq Respublikasının Sədrinin Azərbaycanın Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri Müşavirəsinə (AQEM) sədrliyini böyük məmnunluqla vurğulaması və bu xüsusda əməkdaşlıq üçün geniş imkanların olduğunu bildirməsi, COP29-un Azərbaycanda uğurla keçirilməsi və Qlobal Cənubun maraqlarının təmsil olunması baxımından Azərbaycanın fəaliyyətini yüksək qiymətləndirməsi, “Bir kəmə, bir yol” layihəsini ilk dəstəkləyən ölkələrdən birinin Azərbaycanın olduğunu xüsusi xatırlatması və Prezident İlham Əliyevi Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Çində keçiriləcək Zirvə toplantısına və bu çərçivədə təşkil olunacaq bir sıra təntənəli tədbirlərə dəvət etməsi bir daha göstərdi ki, Çin Azərbaycanın yaxın dostu və strateji tərəfdaşıdır. Səfər zamanı imzalanan sənədlər Azərbaycan-Çin münasibətlərinin hüquqi bazasını daha da gücləndirir. Onların sırasında “Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması haqqında Birgə Bəyannamə”ni xüsusi qeyd etməliyəm. Azərbaycan-Çin münasibətlərinin gələcək perspektivləri baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edən bu sənəd iki dövlətin strateji münasibətlərini daha da möhkəmləndirir və ona yeni ştrixlər əlavə edir. Birgə Bəyannaməyə

dövlətə ixracı daha da artacaq.

Azərbaycan Çini həm də bilik, təcrübə və texnoloji tərəqqi mənbəyi kimi qəbul edir Azərbaycanla Çin arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasından ötən 32 il ərzində ikitərəfli əlaqələr qarşılıqlı etimad əsasında uğurla inkişaf edib. Böyük siyasi güclər arasında qütbləşmənin artdığı müasir dövrdə ölkəmizin beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində balanslaşdırılmış siyasəti və Çin kimi güclü dövlətlərlə qarşılıqlı ikitərəfli sağlam əlaqələrin qurulması, daha dəqiq desək, dünyanın istər siyasi, istərsə də iqtisadi cəhətdən ən nəhəng güclərindən biri olan Çinin ölkəmizlə qarşılıqlı əməkdaşlığa böyük önəm verməsi bizim çox böyük uğurumuzdur və bu uğurun təməlinə Prezident İlham Əliyevin böyük əməyi, onun uğurlu diplomatiyası, siyasi nüfuzu və etibarını dayanır. Hazırda Azərbaycan ilə Çin arasında iqtisadi-ticari sahədə əməkdaşlıq üçün olduqca böyük potensial var. Təsədüfi deyil ki, iqtisadi əlaqələr bir çox istiqaməti əhatə edir və həyata keçirilməkdə olan layihələrin miqyası hər keçən il daha da genişlənir. Əlbəttə, bütün bunlar iki ölkənin siyasi və iqtisadi maraqlarına cavab verir. Elə bu səbəbdən qarşıdakı dövrdə Azərbaycan-Çin iqtisadi münasibətlərinin daha dinamik inkişafı gözlənilir. Azərbaycan Çini təkcə dost ölkə deyil, həm də bilik, təcrübə və texnoloji tərəqqi mənbəyi kimi qəbul edir. Prezident İlham Əliyev bu amilləri nəzərə alaraq Çin ilə əməkdaşlığı Azərbaycanın prioritetlərindən biri kimi müəyyənləşdirib. Azərbaycan milli prioritetlərdən biri olan rəqəmsal və “yaşıl keçid” sahələrində Çini tərəfdaş kimi görür. Bütövlükdə, Azərbaycan-Çin əməkdaşlığının geostrateji perspektivinin çox böyük ümidlər vəd etdiyini demək üçün kifayət qədər əsaslar var. İqtisadi əlaqələrin artım dinamikası, nəqliyyat-logistika sahəsində həyata keçirilən layihələr dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərini yeni səviyyəyə yüksəltmək üçün real imkanlar yaradır. Əsas məqamlardan biri ondan ibarətdir ki, iki ölkə arasında münasibətlərdə dərin etimad mühiti mövcuddur. Bu, beynəlxalq münasibətlərdə, xüsusilə də dünya nizamının indiki mürəkkəb dövründə həlledici əhəmiyyətə malik məqamlardan biridir.

Ziyad SƏMƏDZADƏ,
akademik